

Keleti szertartású cirillbetűs liturgikus könyvek

A történelmi Magyarország területén a keleti szertartású bazilita rendnek nyolc jelentősebb kolostora volt: *Csernekhegy* Munkács mellett, *Kisberezna*, *Krasznibród*, *Misztice*, *Bukóc-hegy*, *Huszboronya*, *Bikszád* és *Máriapócs*. Majdnem mindegyik a ruszinok lakta északkeleti országperemre települt Sáros megyéből Máriamárosig, kivéve Bikszádot, amely a román–magyar vegyes lakosságú Avas hegységben van Szatmár megyében, s Máriapócsot, amelynek magyar környezetben egykor jelentős ruszin szórványok is éltek.

A nyolc kolostoron osztozó négy állam (Románia, Szovjetunió, Csehszlovákia és Magyarország) hasonló egyházpolitikája következtében a második világháború után a szerzetesrendeket feloszlatták, vagyonukat államosították. Könyvtári és levéltári anyaguk sok helyütt vagy megsemmisült, vagy gyakorlatilag hozzáférhetetlen. A Máriapócson 1749-ben megtelepedett bazilita atyák közepes nagyságú könyvtárat hoztak létre, amely 1950-ben, az államosítás során különböző helyekre szétszóródott. Hasonló sorsra jutott a legtöbb rendi könyvtár, mérhetetlen kárára a magyar művelődéstörténetnek. Rekonstrukciójuk fontos, de alig megvalósítható feladata a mai könyvtáraknak. Jelentős részt vállalt ebből két könyvével Ojtozi Eszter, a debreceni Egyetemi Könyvtár szláv nyelvészettel és művelődéstörténettel foglalkozó munkatársa.

Egy 1885-ös feljegyzés szerint a máriapócsi könyvtárban 400 magyar, 600 latin, 150 német és 360 más nyelvű könyv volt. Ez utóbbi csoportban volt az a 145 cirillbetűs nyomtatvány is, amelyet Ojtozi Eszter könyvében elemzett. A cirillbetűs könyveket a bazilita rend a határon túlról, főleg Galiciából és Volhíniából szerezte be. A múlt században azonban már pesti ügynökökön keresztül is vásárolhattak lemergi kiadványokat, de a pócsi búcsúkra a Kárpátokon túlról jött vándorárusok is sok cirillbetűs könyvet hoztak magukkal. A nyomtatványokban látható pecsétek, bejegyzések, s egyéb feljegyzések alapján Ojtozi Eszter rekonstruálta a máriapócsi rendi könyvtár életét.

Az ismertetett könyvek csaknem egyharmada a templomi könyvgyűjteményhez tartozott, tehát kimondottan liturgikus célokat szolgált. A könyvtár nagyobb része természetesen vallási jellegű volt, világi témájú kiadványok csupán a XIX. század elejétől kezdve tűnnek fel benne, ezek is elsősorban tankönyvek. Ezek kapcsán Ojtozi Eszter tanulságosan foglalja össze a máriapócsi baziliták monostori és monostoron kívüli tanulmányait. Sajátossága volt a máriapócsi kolostori könyvtárnak, hogy a helyi búcsújárás, a könnyező Mária-kép miatt beszerezték az egyes Istenanya ikonokról szóló mirákulumos könyveket is. Másik sajátossága a máriapócsi rendháznak az volt, hogy 1780-tól kezdve itt működött a rend egyetlen, világiakat is oktató iskolája. A teológusok oktatási nyelve a latin, majd a múlt század végéig a „ruthén” volt, s csak ezt követően a magyar.

A nyíregyházi Görögkatolikus Hittudományi Főiskola és a debreceni Egyetemi Könyvtár 1979-ben együttműködési szerződést kötött. Ennek keretében – a máriapócsi rendház után – Ojtozi Eszter feldolgozta a főiskola könyvtárának cirillbetűs anyagát, elvégezve egyúttal a román, a lengyel és a szlovák könyvek katalógizálását is. Munkája során lehetősége nyílt az Abaúj, Zemplén, Szabolcs, Hajdú és Szatmár megyei görög katolikus paróchiák könyvtárainak feldolgozására is. Újabb könyvében ezek cirillbetűs szláv és cirillbetűs román anyagát elemezte. Könyvleírásaiban kitér a kiadványok állapotának ismertetésére, a kötésre, illusztrációkra, a marginális bejegyzésekre, s a nyomtatványok provenienciájára, eredetére is.

Ojtozi Eszter fontos, értékmentő munkájának eredményeit nemcsak a szlavisztika, a rendtörténet, a vallási néprajz, a helytörténet, a pedagógiatörténet, hanem a Kelet és a Nyugat kultúrájának kapcsolatait vizsgáló művelődéstörténet is felhasználhatja. E kapcsolatban a görög katolikus egyháznak, a bazilita rendnek nagyon nagy szerepe volt. A munka fontosságát jelzi, hogy a Magyar Tudományos Akadémia aranyéremmel tüntette ki Ojtozi Eszter könyveit, kutatásait. (*Ojtozi Eszter: A máriapócsi baziliták cirillbetűs könyvei. Debrecen, 1982.; Ojtozi Eszter: A görögkatolikus hittudományi főiskola könyvtárának szláv és román cirillbetűs könyvei. Debrecen, 1985.*)

Barna Gábor